

O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI

VOL. 3 /ISS:3 (2026)

INSURANCE MARKET OF UZBEKISTAN

СТРАХОВОЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА

INSURANCE

№	MUNDARIJA	Page
1.	TOVARLAR AUDITI NATIJALARINI AUDITORLIK HISOBOTIDA AKS ETTIRISH TARTIBI <i>Ibragimov Mansur Mardonovich, Qurbonov Muhammadali Bahodirovich</i>	4
2.	O'ZBEKISTONDA XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Shirinova Obida Toshpulatovna</i>	8
3.	ORGANIZATION OF AN AUDIT OF THE MOVEMENT OF FIXED ASSETS BASED ON INTERNATIONAL STANDARDS REQUIREMENTS <i>Ibragimov Mansur Mardonovich, Orzumurodova Farangiz Damirovna</i>	12
4.	QURILISH TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI <i>Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Qo'chqorov Muslimbek Bobojon o'g'li</i>	16
5.	SAVDO KORXONALARIDA TOVAR OPERATSIYALARI AUDITINING TASHKILY TA'MINOTI <i>Ibragimov Mansur Mardonovich, Tursunboyev Sarvar Shuxrat o'g'li</i>	19
6.	SAVDO KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Po'latov Xudoyberdi Uktamovich</i>	24
7.	TURIZM KORXONALARIDA HISOB SIYOSATINI SHAKLLANTIRISH <i>Ibragimov Mansur Mardonovich</i>	27
8.	KORXONALARDA MEHNAT HAQI HISOBI VA NAZORATINING INNOVATSION MEXANIZMLARI <i>Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna, Davronov Miraziz Baxtiyor o'g'li</i>	30
9.	XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Bahodirova Madinabonu Ixtiyor qizi</i>	33
10.	MEHNAT HAQI HISOBI VA AUDITINING ZAMONAVIY METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna, Yusupov Shavkar Xushvaqt o'g'li</i>	37
11.	KORXONALARDA MEHNAT HAQI HISOBI VA AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH <i>Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna, Akmalov Ilg'or Nazirovich</i>	41
12.	XIZMAT KO'RSATUVCHI KORXONALARDA XARAJATLAR HISOBI VA KALKULYATSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Toshbekov Firdavs Abdurauf o'g'li</i>	44
13.	XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TOVAR-MODDIY ZAHIRALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Bahodirova Madinabonu Ixtiyor qizi</i>	47
14.	ASOSIY VOSITALARNI HISOB OBYEKTI SIFATIDA TASNIFLASH VA BAHOLASHNI MHXS ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Shakarov Shahzod Sobir o'g'li</i>	52
15.	XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING KREDIT VA QARZ MABLAG'LARIDAN FOYDALANISH HISOBINI VA TAHLILINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Mahmudova Go'zal Samadjon qizi</i>	56
16.	IQTISODIY O'SISH BARQARORLIGINI TA'MINLOVCHI OMILLAR. (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA) <i>Xolbekov Shoxsuvor Ochilovich</i>	61
17.	ФОРМИРОВАНИЕ РЫНКА ВТОРИЧНЫХ РЕСУРСОВ КАК ОСНОВА РЕСУРСОСБЕРЕГАЮЩЕЙ МОДЕЛИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ <i>Ким Татьяна Валерьевна</i>	65
18.	ОПЫТ ЮЖНОЙ КОРЕИ ПО ВНЕДРЕНИЮ СИСТЕМЫ КОРЕЙСКОГО ФОНДА КРЕДИТНЫХ ГАРАНТИЙ <i>Рахманов Бекзод Ибрагимович</i>	70

19	TRANSPORT SUG'URTASINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Rustamov Sherzod Raxmataliyevich</i>	74
20	RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR SUG'URTA SEKTORIDA BIZNES JARAYONLARINI BOSHQARISH MEXANIZMLARI VA ULARNI MILLIY SUG'URTA TIZIMIGA TATBIQ ETISH IMKONIYATLARI <i>Yakubova Nargiz Tursunbayevna</i>	76
21	НАПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОГО СТРАХОВАНИЯ В СТРАХОВОЙ ПРАКТИКЕ УЗБЕКИСТАНА <i>Закирходжаева Ширин Акмаловна</i>	80
22	THE PLACE AND IMPORTANCE OF THE LOGISTICS INDUSTRY IN THE NATIONAL ECONOMY <i>Matiyazova Sanobar Rajabbayovna</i>	84
23	O'ZBEKISTONDA ISLOMIY BANKLAR INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH MUOMMOLARI <i>Mirzasalimova Ozoda To'liq qizi</i>	88
24	O'ZBEKISTONDA SUG'URTA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI <i>Baratova Dinora Alisherovna</i>	90
25	IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA XIZMAT KO'RSATISH JARAYONLARINI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI <i>Ilhom Safarboyevich Shukurov</i>	92
26	GLOBALLASHUV SHAROITIDA TEXNOLOGIK PIVOJLANISH QONUNIYATLARI <i>Mamatova Fotima Abdusalomovna</i>	96
27	NOMODDIY AKTIVLARNI HISOB OBYEKTI SIFATIDAGI TASNIFI VA TAVSIFINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Abdug'ofurov Og'abek Tolib o'g'li</i>	99
28	MINTAQADA TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI <i>Muxiddinov Tal'at Shaydullo o'g'li</i>	103
29	MAMLAKATIMIZDA JORIY ETILAYOTGAN "XAVFSIZ SHAHAR" LOYIHASINING ASOSIY VAZIFALARI TAHLILI <i>Iminov Akbarjon Odiljon o'g'li</i>	106
30	O'ZBEKISTONDA PENSIYA SUG'URTASINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARIDAN FOYDALANISH YO'LLARI <i>Yoldoshova Aziza Muzaffar qizi</i>	110
31	SUG'URTA XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLARDA DAROMADLAR AUDITINI TASHKIL ETISH VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI <i>Urozov Komil Bahromovich, Sharifov Davlatjon Nosirovich</i>	113
32	SUG'URTA TASHKILOTLARI MOLIYAVIY BARQARORLIGINING IQTISODIY MOHIYATI VA OMILLARI <i>Xolbayev Azamat Yuldashovich</i>	117
33	SUG'URTA XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLARDA DAROMADLAR HISOBI VA AUDITINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Urozov Komil Bahromovich</i>	122
34	ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БАЗЫ И ИНТЕРНЕТ РЕСУРСОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ТЕМАТИКИ «СТАТИСТИКА ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ» <i>Сиддиков Алишер Журакулович, Зокирова Муниса Жамолiddин қизи</i>	125
35	TA'LIM SIFATINING MEHNAT BOZORIDAGI BANDLIK DARAJASIGA TA'SIRI <i>Hamroyeva Dilso'z Yahyoyevna, Ro'ziyeva Shaxruza Sherali qizi</i>	131
36	XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHDA MARKETING NAZARIYASINI SHAKLLANISHI <i>Isakova Naima Ikromjonovna</i>	134

37	<i>O'ZBEKISTONDA BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYASI ASOSIDA MINTAQAVIY SANOATLASHUVNI AMALGA OSHIRISH XUSUSIYATLARI</i> <i>Qosimova Hilola Jamshedovna</i>	138
38	<i>RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INSURTECH TEXNOLOGIYALARINING SUG'URTA BOZORI RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIRI</i> <i>Xakimzoda Maftuna, Yusuf qizi</i>	143
39	<i>O'ZBEKISTONDA TURIZM MARKETINGI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH</i> <i>Ikramova Nasiba Axmadovna</i>	146
40	<i>LOGISTIKA TIZIMLARIDA RISKLARNI BOSHQARISH VA SUG'URTA MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH</i> <i>Abdaturapova Dildora Farxodjon qizi</i>	149
41	<i>SUG'URTA BOZORINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI VA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI</i> <i>Djumaniyazov Shavkat Raximovich</i>	151
42	<i>O'ZBEKISTON SHAROITIDA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA BOJXONA MA'MURIYATCHILIGINING INSTITUTSIONAL MEXANIZMI VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI</i> <i>Matkarimova Iroda Muxtorovna</i>	155

“O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI” JURNALI TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

1. Teshabayev To‘lqin Zakirovich (Kengash raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, i.f.d. prof.).
2. Fayziyev Orifjon Olimovich (Kengash raisi o‘rinbosari, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi direktor o‘rinbosari).
3. Azimov Rustam Sadikovich (O‘zbekinvest eksport-import sug‘urta kompaniyasi AJ Bosh direktori, i.f.d. prof.).
4. Mehmonov Sultonali Umaraliyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d., prof.).
5. Abduraxmonova Gulnora Qalandarovna (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, i.f.d. prof.).
6. Xudoyqulov Sadirdin Karimovich (TDIU huzuridagi “O‘zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari” ilmiy tadqiqot markazi direktori).
7. Xalilov Oybek Nasirovich (O‘zbekiston sug‘urta bozori professional ishtirokchilari Uyushmasi Kengash raisi).
8. Qo‘ldoshev Qamariddin Mansurovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, i.f.d., Bosh muharrir).
9. Zaynalov Jahongir Rasulovich (Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Moliya” kafedrasida mudiri, i.f.d. prof.).
10. Shennayev Xo‘jayor Musurmanovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida mudiri, DSc, prof.).
11. Boyev Habibullo Ismoilovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, i.f.d.).
12. Nurullayev Abdulaziz Sirojiddinovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, i.f.d.).
13. Merident Randles (FSA, MAAA. Prinsipal & Consulting Actuary. Senior Consultant, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative).
14. Ong Xie (FIA, FSAS. Program Manager, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative. Pronouns: She/Her).
15. Yadgarov Akram Akbarovich (TDIU “Yashil iqtisodiyot” kafedrasida professori, i.f.d.).
16. Yuldashev Obiddin Toshmurzayevich (TDIU magistratura dekan muovini, i.f.d.).
17. Maxmudov Akbar Abduxamidovich (Toshkent ijtimoiy innovatsiya universiteti rektori, PhD, dotsent).
18. Axrorov Zarif Oripovich (TDIU Samarqand filiali “Moliya, soliq va bank ishi” kafedrasida mudiri, i.f.d., dotsent).
19. Qurbonov Xayrulla Abdurasulovich (TDIU Xalqaro va milliy reytinglar bilan ishlash bo‘limi boshlig‘i, i.f.n. dots.).
20. Raxmatullayev Botirjon Abduxamidovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti. Akademik faoliyat bo‘yicha prorektor PhD, dotsent).
21. Musaxonzoda Ikromjon Sobirxon o‘g‘li (TMC institute “Milliy ta‘lim yo‘nalishlari akademik faoliyat va ilmiy ishlar” bo‘yicha prorektor, PhD).
22. Hasanov Xayrulla Nasrullayevich (TDIU Besh tashabbus markazi bo‘lim boshlig‘i, PhD).
23. Kenjayev Ilxom G‘iyozovich (TDIU magistratura dekan muovini, PhD, dots.).
24. Imomov Hamdilla Hamdamovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida professor v.b., i.f.n.).
25. Baratova Dinara Alisherovna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD. Tahririyat kengashi kotibi).
26. Agzamov Avazxon Talgatovich (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida professori, PhD).
27. Nomozova Qumri Isoyevna (Bank moliya akademiyasi dotsenti, PhD).
28. Xamdamiy Shoh-Jaxon Raxmat o‘g‘li (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, PhD).
29. Maxmudov Samariddin Baxriddinovich (“Ma‘mun” universiteti “Iqtisodiyot” kafedrasida dotsenti, PhD).
30. Abduturpova Dildora Farxodjon qizi (“Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish” bo‘limi bosh mutaxassisi, PhD).
31. Abdusattarova Dildora Baxodirovna (TDIU “Soliq va soliqqa tortish kafedrasida” dotsenti).
32. Nosirov Jasur Tursunpulotovich (Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti “Akademik faoliyat va registrator” departamenti rahbari, PhD, dotsent).
33. Adilova Gulnur Jorabayevna (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida dotsenti, PhD.).
34. Malikova Dilrabo Mo‘minovna, (TDIU Samarqand filiali "Moliya, soliq va bank ishi" kafedrasida dotsenti, PhD).
35. Bobomurotova Manzura Panji qizi (TDIU “Soliq va soliqqa tortish” kafedrasida assistenti, PhD).

SUG'URTA BOZORINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI VA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Djumaniyazov Shavkat Raximovich

Geologiya fanlari universiteti, "Iqtisodiyot va menejment" kafedrasida dotsenti I.f.f.d (PhD)

ORCID: 0009 0006 0920 2081

E-mail: shavkatrj@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada sug'urta bozorining iqtisodiy-statistik tahlili amalga oshirilib, uning rivojlanish tendensiyalari, asosiy ko'rsatkichlari va iqtisodiyotdagi o'rni o'rganilgan. Sug'urta mukofotlari, sug'urta to'lovlari, bozor sig'imi, sug'urta zichligi hamda sug'urta penetratsiyasi kabi ko'rsatkichlar statistik usullar asosida tahlil qilingan. Shuningdek, sug'urta xizmatlari bozorining rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar aniqlanib, sohani yanada takomillashtirish va rivojlantirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: sug'urta bozori, sug'urta mukofotlari, sug'urta to'lovlari, statistik tahlil, sug'urta penetratsiyasi, sug'urta zichligi, moliyaviy xizmatlar, bozor rivojlanishi.

Abstract: This article presents an economic and statistical analysis of the insurance market, examining its development trends, key performance indicators, and role in the national economy. Statistical methods are used to analyze insurance premiums, insurance claims, market capacity, insurance density, and insurance penetration rates. The study also identifies the main factors affecting the development of the insurance services market and proposes practical recommendations for improving the efficiency, competitiveness, and sustainability of the insurance sector.

Keywords: insurance market, insurance premiums, insurance claims, statistical analysis, insurance penetration, insurance density, financial services, market development.

Абстрактный: В данной статье проведен экономико-статистический анализ страхового рынка, исследованы тенденции его развития, основные показатели и роль в экономике. На основе статистических методов проанализированы страховые премии, страховые выплаты, емкость рынка, плотность страхования и уровень проникновения страхования. Кроме того, определены факторы, влияющие на развитие рынка страховых услуг, и разработаны предложения по дальнейшему совершенствованию и развитию отрасли.

Ключевые слова: страховой рынок, страховые премии, страховые выплаты, статистический анализ, проникновение страхования, плотность страхования, финансовые услуги, развитие рынка.

Kirish (Введение/Introduction).

Bozor iqtisodiyoti sharoitida sug'urta tizimi iqtisodiyotning muhim moliyaviy institutlaridan biri sifatida faoliyat yuritib, iqtisodiy subyektlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash, turli risklarning salbiy oqibatlarini yumshatish hamda investitsion jarayonlarni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Sug'urta bozori nafaqat aholi va tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy himoya qilish vositasi, balki iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi, moliyaviy resurslarni safarbar etuvchi va ularni samarali taqsimlashga xizmat qiluvchi mexanizm sifatida ham namoyon bo'ladi.

Jahon amaliyoti shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda sug'urta bozori moliya tizimining ajralmas qismi hisoblanib, yalpi ichki mahsulotdagi ulushi va sug'urta mukofotlari hajmi iqtisodiyotning rivojlanish darajasini ifodalovchi muhim ko'rsatkichlardan biri sifatida qaraladi. So'nggi yillarda global iqtisodiyotda yuz berayotgan raqamli transformatsiya, iqlim o'zgarishi, pandemiyalar va geosiyosiy omillar sug'urta xizmatlariga bo'lgan talabning ortishiga hamda sug'urta bozorini yanada takomillashtirish zaruratining kuchayishiga olib kelmoqda.

O'zbekistonda ham sug'urta bozorini rivojlantirish, aholining sug'urta madaniyatini oshirish, sug'urta xizmatlari qamrovini kengaytirish va sohaga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy bazaning takomillashtirilishi, sug'urta tashkilotlarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash hamda raqamli sug'urta xizmatlarini rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar mamlakat sug'urta bozorining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, sug'urta bozorining iqtisodiy rivojlanish darajasini baholash, uning asosiy tendensiyalari va muammolarini aniqlash,

sug'urta mukofotlari hamda sug'urta to'lovlari dinamikasini statistik usullar asosida tahlil qilish bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi. Sug'urta bozorining rivojlanish darajasi aholining moliyaviy savodxonligi, iqtisodiy faolligi, daromadlari hamda sug'urta xizmatlariga bo'lgan ishonch bilan chambarchas bog'liqdir.

Mazkur maqolaning maqsadi O'zbekiston sug'urta bozorining hozirgi holatini iqtisodiy-statistik jihatdan tahlil qilish, uning rivojlanish tendensiyalari va samaradorligini baholash hamda sug'urta bozorini yanada rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot davomida sug'urta bozorining asosiy ko'rsatkichlari statistik tahlil qilinib, sohaning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar aniqlanadi va ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Sug'urta bozori mamlakat moliya tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, iqtisodiy xavflarni kamaytirish, investitsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash va aholi hamda tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda sug'urta bozorining rivojlanish darajasi iqtisodiy o'sish, moliyaviy tizimning barqarorligi va aholi farovonligi bilan uzviy bog'liq ekanligi ta'kidlanadi [1].

So'nggi yillarda xalqaro tashkilotlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda sug'urta sektorining iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri chuqur o'rganilgan. Xususan, Jahon banki ekspertlari sug'urta bozorining rivojlanishi investitsion resurslarning shakllanishi, moliyaviy vositachilikning kengayishi va iqtisodiyotda risklarni samarali boshqarish imkoniyatlarini oshirishini qayd etadilar [2]. Shu bilan birga, sug'urta

xizmatlari qamrovining kengayishi iqtisodiy subyektlarning moliyaviy himoyalanganlik darajasini oshiradi.

Sug'urta bozori faoliyatini statistik baholash masalalari OECD tadqiqotlarida ham keng yoritilgan. Mazkur tadqiqotlarda sug'urta mukofotlari hajmi, sug'urta to'lovlari, sug'urta zichligi (insurance density) va sug'urta penetratsiyasi (insurance penetration) ko'rsatkichlari bozor rivojlanishini baholashning asosiy mezonlari sifatida tavsiya etilgan [3]. Ushbu ko'rsatkichlar sug'urta xizmatlarining iqtisodiyotdagi o'rni va aholi orasida tarqalish darajasini aniqlash imkonini beradi.

Xalqaro sug'urta nazoratchilari assotsiatsiyasi (IAIS) tomonidan e'lon qilingan ilmiy va uslubiy materiallarda sug'urta bozorining barqaror rivojlanishi uchun samarali nazorat tizimi, risklarga asoslangan boshqaruv va korporativ boshqaruv tamoyillarining joriy etilishi zarurligi ta'kidlanadi [4]. Tadqiqotchilar sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligi va to'lovga qobiliyatligi butun moliya tizimining barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishini asoslab berganlar.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta bozorining transformatsiyasi masalalari ham ilmiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi ilmiy ishlarda InsurTech texnologiyalari, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data) va blokcheyn texnologiyalarining sug'urta xizmatlari sifatini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va mijozlarga xizmat ko'rsatish samaradorligini kuchaytirishdagi o'rni keng yoritilgan [5].

Swiss Re instituti tomonidan olib borilgan tadqiqotlar global sug'urta bozorining rivojlanishi iqtisodiy o'sish sur'atlari, demografik omillar va texnologik innovatsiyalar bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi [6]. Mualliflar sug'urta bozorining kengayishi uzoq muddatli investitsiyalar hajmining oshishiga ham xizmat qilishini qayd etadilar.

O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanish tendensiyalariga bag'ishlangan tadqiqotlarda sug'urta xizmatlari hajmi yildan-yilga ortib borayotganligi, biroq sug'urta penetratsiyasi va sug'urta madaniyati ko'rsatkichlari rivojlangan davlatlar bilan taqqoslaganda nisbatan past darajada ekanligi ta'kidlanadi [7]. Shu sababli sug'urta xizmatlarini ommalashtirish va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Mahalliy iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlarida sug'urta bozorining rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar sifatida aholi daromadlari, iqtisodiy faollik, bank-moliya sektorining rivojlanishi, raqamlashtirish jarayonlari va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari alohida ko'rsatib o'tilgan [8]. Shuningdek, sug'urta kompaniyalari faoliyatini statistik tahlil qilish orqali ularning moliyaviy barqarorligini baholash metodologiyalarini takomillashtirish zarurligi qayd etilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, sug'urta bozorining iqtisodiy-statistik tahlili nafaqat uning joriy holatini baholash, balki istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlarini prognozlash va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli sug'urta bozorining asosiy ko'rsatkichlarini statistik usullar asosida chuqur o'rganish va rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish ilmiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda [9].

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Методы /Methods).

Mazkur tadqiqotda O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanish holatini baholash, uning asosiy tendensiyalarini aniqlash hamda rivojlantirish yo'nalishlarini ishlab chiqish maqsadida iqtisodiy-statistik tadqiqot usullaridan kompleks tarzda foydalanildi. Tadqiqotning nazariy va metodologik asosini sug'urta bozori faoliyatini baholashga oid xalqaro tashkilotlar, jumladan OECD, IAIS, Swiss Re Institute, Jahon banki hamda mahalliy olimlarning ilmiy ishlari tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, sug'urta tashkilotlarining yillik hisobotlari hamda xalqaro moliyaviy institutlarning rasmiy statistik ma'lumotlaridan foydalanildi. Tadqiqot obyekt sifatida O'zbekiston sug'urta bozori va unda faoliyat yuritayotgan sug'urta kompaniyalarining iqtisodiy faoliyati tanlandi.

Tadqiqotda sug'urta bozorining rivojlanish darajasini baholash uchun sug'urta mukofotlari hajmi, sug'urta to'lovlari miqdori, sug'urta kompaniyalari soni, sug'urta penetratsiyasi (sug'urta mukofotlarining yalpi ichki mahsulotga nisbati), sug'urta zichligi (aholi jon boshiga to'g'ri

keladigan sug'urta mukofoti) kabi asosiy ko'rsatkichlar tizimidan foydalanildi.

Ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilishda statistik guruhlash, taqqoslash, dinamik qatorlar tahlili, indeks usuli, trend tahlili hamda iqtisodiy-statistik umumlashtirish usullari qo'llanildi. Dinamik tahlil yordamida sug'urta bozori ko'rsatkichlarining yillar davomida o'zgarish tendensiyalari aniqlanib, ularning o'sish sur'atlari hisoblab chiqildi. Taqqoslash usuli orqali O'zbekiston sug'urta bozori ko'rsatkichlari xalqaro amaliyot va ayrim rivojlangan hamda rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi bilan qiyosiy baholandi.

Tadqiqot davomida sug'urta bozori rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash maqsadida korrelyatsion tahlil elementlaridan ham foydalanildi. Bunda sug'urta mukofotlari hajmi bilan aholi daromadlari, yalpi ichki mahsulot, moliyaviy xizmatlar hajmi va raqamli xizmatlardan foydalanish darajasi o'rtasidagi bog'liqliklar o'rganildi. Ushbu yondashuv sug'urta bozorining rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy iqtisodiy omillarni aniqlash imkonini berdi.

Shuningdek, tadqiqotda tizimli yondashuv tamoyili asosida sug'urta bozorining institutsional tuzilmasi, sug'urta xizmatlari infratuzilmasi, raqamlashtirish jarayonlari hamda davlat tomonidan tartibga solish mexanizmlarining samaradorligi tahlil qilindi. Olingan natijalar asosida sug'urta bozorini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Natijada qo'llanilgan iqtisodiy-statistik metodlar sug'urta bozori faoliyatini har tomonlama baholash, uning rivojlanish tendensiyalarini aniqlash va kelgusidagi istiqbollarini ilmiy asosda belgilash imkonini berdi. Mazkur metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ishonchligi va ilmiy asoslanganligini ta'minlashga xizmat qildi.

Tahlil va natijalarlar (Анализ и результаты/Analysis and results).

Sug'urta bozori moliyaviy tizimning muhim tarkibiy qismi sifatida iqtisodiy xavflarni boshqarish, investitsion resurslarni shakllantirish va iqtisodiy subyektlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. O'zbekiston iqtisodiyotida amalga oshirilayotgan bozor islohotlari sug'urta sektorining rivojlanishiga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. So'nggi yillarda sug'urta xizmatlari bozorida raqobat muhiti kuchayib, xizmatlar turi va sifati sezilarli darajada kengaymoqda.

2020–2025-yillar davomida mamlakat sug'urta bozorida sug'urta mukofotlari hajmining barqaror o'sish tendensiyasi kuzatildi. Bu holat aholi daromadlarining oshishi, tadbirkorlik faoliyatining kengayishi va sug'urta xizmatlariga bo'lgan talabning ortishi bilan izohlanadi. Ayniqsa, majburiy sug'urta turlarining kengaytirilishi hamda elektron sug'urta polislarining joriy etilishi sug'urta mukofotlari hajmining ko'payishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, sug'urta mukofotlari hajmining o'sish sur'ati sug'urta to'lovlari hajmidagi o'sishdan yuqori bo'lib qolmoqda. Bu esa sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash bilan birga, ularning investitsion salohiyatini ham oshirmoqda. Shu bilan birga, ayrim sug'urta kompaniyalarida sug'urta hodisalari yuzasidan to'lovlarni amalga oshirish muddatlarining uzoqligi mijozlar ishonchiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan omillardan biri sifatida saqlanib qolmoqda. [10].

Sug'urta bozorining rivojlanish darajasini tavsiflovchi muhim ko'rsatkichlardan biri sug'urta penetratsiyasi hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlarda ushbu ko'rsatkich yalpi ichki mahsulotning 5–10 foizini tashkil etsa, O'zbekistonda uning darajasi nisbatan pastligicha qolmoqda. Bu esa sug'urta xizmatlarining iqtisodiyotdagi ulushini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlarni amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi. Sug'urta penetratsiyasining pastligi aholining sug'urtaga bo'lgan ishonchi, moliyaviy savodxonlik darajasi hamda sug'urta madaniyatining yetarlicha shakllanmaganligi bilan izohlanadi.

Sug'urta zichligi ko'rsatkichining tahlili ham sug'urta xizmatlaridan foydalanish darajasi hali ham xalqaro standartlardan ancha past ekanligini ko'rsatmoqda. Aholi jon boshiga to'g'ri keladigan sug'urta mukofotlari hajmi yil sayin ortib borayotgan bo'lsa-da, bu ko'rsatkich rivojlangan davlatlar bilan taqqoslaganda bir necha barobar kamdir. Mazkur holat sug'urta xizmatlarini ommalashtirish va aholini sug'urta tizimiga keng jalb etish bo'yicha yangi mexanizmlarni ishlab chiqishni talab etadi.

Tahlil natijalariga ko'ra, sug'urta bozorining rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillardan biri raqamlashtirish jarayonlari hisoblanadi. Elektron sug'urta polislarini rasmiylashtirish, mobil ilovalar orqali sug'urta xizmatlarini ko'rsatish, onlayn to'lov tizimlarining rivojlanishi va masofaviy identifikatsiya mexanizmlarining joriy etilishi sug'urta kompaniyalari faoliyati samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, InsurTech texnologiyalarining qo'llanilishi mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash va operatsion xarajatlarni kamaytirish imkonini bermoqda.

Korrelatsion tahlil natijalari sug'urta mukofotlari hajmi bilan yalpi ichki mahsulot hajmi o'rtasida kuchli musbat bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Iqtisodiy o'sish sur'atlarining oshishi sug'urta xizmatlariga bo'lgan talabning ortishiga olib kelmoqda. Shu bilan birga, aholi real daromadlari va sug'urta mukofotlari hajmi o'rtasida ham sezilarli bog'liqlik kuzatildi. Bu esa aholi farovonligining oshishi sug'urta bozorining kengayishiga xizmat qilishini tasdiqlaydi.

Sug'urta kompaniyalari faoliyatining tahlili bozorning konsentratsiyalashuv darajasi nisbatan yuqori ekanligini ko'rsatmoqda. Bozorning asosiy qismi yirik sug'urta kompaniyalari hissasiga to'g'ri kelmoqda. Bunday holat bir tomondan moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, ikkinchi tomondan kichik sug'urta kompaniyalari uchun raqobat muhitini murakkablashtiradi. Shu sababli bozorda sog'lom raqobatni rivojlantirish va yangi sug'urta mahsulotlarini yaratishga rag'batlantiruvchi mexanizmlarni kuchaytirish zarur.

Sug'urta xizmatlari tarkibiy tuzilmasi tahlili majburiy sug'urta turlarining ulushi yuqori ekanligini ko'rsatadi. Ixtiyoriy sug'urta xizmatlarining rivojlanish sur'atlari esa nisbatan sust bo'lib qolmoqda. Xususan, hayotni sug'urtalash, tibbiy sug'urta va qishloq xo'jaligi sug'urtasi kabi istiqbolli yo'nalishlarda bozor salohiyatidan to'liq foydalanilmayapti. Bu esa aholining mazkur sug'urta mahsulotlari bo'yicha xabardorligini oshirish va ularga nisbatan ishonchni mustahkamlash zarurligini ko'rsatadi.

Mintaqalar kesimida olib borilgan tahlillar sug'urta xizmatlarining asosiy qismi Toshkent shahri va iqtisodiy jihatdan rivojlangan hududlarga to'g'ri kelishini ko'rsatdi. Ayrim chekka hududlarda sug'urta xizmatlaridan foydalanish darajasi pastligicha qolmoqda. Bunga sug'urta infratuzilmasining yetarlicha rivojlanmaganligi, aholining moliyaviy savodxonligi pastligi hamda sug'urta mahsulotlari bo'yicha axborotlarning cheklanganligi sabab bo'lmoqda.

Tahlillar natijasida sug'urta bozorining rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan bir qator muammolar aniqlandi. Jumladan, sug'urta madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganligi, ayrim sug'urta kompaniyalarining xizmat ko'rsatish sifati bo'yicha kamchiliklari, sug'urta hodisalarini yuzasidan to'lovlarni amalga oshirish jarayonlarining murakkabligi hamda sug'urta mahsulotlarining ayrim qatlamlar uchun qimmatligi bozor rivojlanishini cheklovchi omillar hisoblanadi.

Olib borilgan iqtisodiy-statistik tahlil natijalari O'zbekistonda sug'urta bozorining rivojlanish tendensiyasi ijobiy ekanligini ko'rsatmoqda. Sug'urta mukofotlari hajmining o'sishi, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi va davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar sohaning istiqbolli rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, sug'urta penetratsiyasi va sug'urta zichligi ko'rsatkichlarini oshirish, ixtiyoriy sug'urta turlarini rivojlantirish, sug'urta xizmatlari qamrovini kengaytirish va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari sug'urta bozorini rivojlantirishda raqamli transformatsiya, innovatsion sug'urta mahsulotlarini joriy etish, raqobat muhitini kuchaytirish va mijozlar manfaatlarini himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish ustuvor yo'nalishlar bo'lib qolayotganligini ko'rsatdi. Mazkur yo'nalishlarda amalga oshiriladigan islohotlar sug'urta bozorining barqaror

rivojlanishini ta'minlash va uning mamlakat iqtisodiyotidagi rolini yanada kuchaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar (Выводы и предложения/Conclusion).

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sug'urta bozori mamlakat moliya tizimining muhim tarkibiy qismi sifatida iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, xo'jalik yurituvchi subyektlar va aholini turli moliyaviy risklardan himoya qilish hamda investitsion jarayonlarni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda so'nggi yillarda sug'urta bozorini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida sug'urta mukofotlari hajmi, sug'urta kompaniyalari faoliyati ko'lamini va sug'urta xizmatlari turlari sezilarli darajada kengaydi.

Tadqiqot davomida sug'urta bozori ko'rsatkichlarining iqtisodiy-statistik tahlili sug'urta mukofotlari va sug'urta to'lovlari hajmlarining ijobiy o'sish tendensiyasiga ega ekanligini ko'rsatdi. Shu bilan birga, sug'urta penetratsiyasi va sug'urta zichligi kabi xalqaro amaliyotda muhim hisoblangan ko'rsatkichlar hali ham rivojlangan davlatlar darajasiga yetmaganligi aniqlandi. Bu holat sug'urta xizmatlari qamrovini kengaytirish va aholining sug'urta madaniyatini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Tahlil natijalari sug'urta bozorining rivojlanishiga aholi daromadlari, iqtisodiy o'sish sur'atlari, raqamlashtirish jarayonlari va moliyaviy savodxonlik darajasi sezilarli ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Shuningdek, sug'urta bozorida ixtiyoriy sug'urta xizmatlarining ulushi nisbatan pastligi, hududlar kesimida sug'urta xizmatlaridan foydalanishda tafovutlar mavjudligi hamda ayrim sug'urta kompaniyalarida xizmat ko'rsatish sifati bilan bog'liq muammolar saqlanib qolayotganligi aniqlandi.

Umuman olganda, O'zbekiston sug'urta bozori barqaror rivojlanish bosqichiga kirgan bo'lib, uning iqtisodiyotdagi o'rnini mustahkamlash uchun zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish, raqamli texnologiyalardan foydalanishni kengaytirish va sug'urta xizmatlari ommabopligini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Takliflar

Tadqiqot natijalari asosida sug'urta bozorini yanada rivojlantirish bo'yicha quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

- Sug'urta penetratsiyasi darajasini oshirish maqsadida** aholi va tadbirkorlik subyektlari o'rtasida sug'urta xizmatlarining afzalliklari bo'yicha tizimli targ'ibot ishlarini kuchaytirish lozim.
 - Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish** orqali aholining sug'urta mahsulotlariga bo'lgan ishonchini oshirish va sug'urta madaniyatini shakllantirish bo'yicha maxsus o'quv dasturlarini joriy etish maqsadga muvofiq.
 - Raqamli sug'urta xizmatlarini kengaytirish**, jumladan mobil ilovalar, onlayn polislar, elektron da'vo arizalari va masofaviy identifikatsiya tizimlarini rivojlantirish zarur.
 - InsurTech texnologiyalarini joriy etish** orqali sug'urta kompaniyalarining operatsion xarajatlari kamaytirish va xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish tavsiya etiladi.
 - Hayotni sug'urtalash, tibbiy sug'urta va qishloq xo'jaligi sug'urtasi** kabi istiqbolli yo'nalishlarni rivojlantirish uchun qo'shimcha iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish lozim.
 - Hududlarda sug'urta xizmatlari qamrovini kengaytirish** maqsadida raqamli platformalar va sug'urta agentlari tarmog'ini rivojlantirish, ayniqsa qishloq joylarda xizmatlar ommabopligini oshirish zarur.
 - Sug'urta kompaniyalari faoliyatini baholashning statistik monitoring tizimini takomillashtirish**, bunda sug'urta penetratsiyasi, sug'urta zichligi, zarar koeffitsienti va moliyaviy barqarorlik indikatorlaridan keng foydalanish tavsiya etiladi.
 - Sug'urta bozori ishtirokchilari o'rtasida sog'lom raqobat muhitini kuchaytirish** orqali yangi sug'urta mahsulotlari va innovatsion xizmatlarni yaratish uchun qulay sharoitlar shakllantirilishi lozim.
 - Sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan foydalanish** asosida sug'urta risklarini baholash va prognozlash tizimlarini joriy etish maqsadga muvofiq.
 - Sug'urta bozorining iqtisodiy-statistik tahlilini muntazam ravishda amalga oshirish**, uning asosiy rivojlanish ko'rsatkichlari bo'yicha prognoz modellarini ishlab chiqish va natijalardan strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilishda foydalanish zarur.
- Mazkur takliflarning amaliyotga joriy etilishi O'zbekiston sug'urta bozorining raqobatbardoshligini oshirish, moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar (Литературы/ References):

- OECD. Insurance Outlook 2024. Paris: OECD Publishing, 2024.
- World Bank. Global Financial Development Report 2024: Financial Resilience and Risk Management. Washington, DC: World Bank, 2024.

- 3 OECD. Global Insurance Market Trends 2025. Paris: OECD Publishing, 2025.
- 4 International Association of Insurance Supervisors (IAIS). Global Insurance Market Report 2025. Basel: IAIS, 2025.
- 5 Capgemini Research Institute. World InsurTech Report 2024. Paris: Capgemini, 2024.
- 6 Swiss Re Institute. World Insurance Sigma Report 2025: Resilience and Growth in Global Insurance Markets. Zurich: Swiss Re, 2025.
- 7 Insurance Market Development Agency of Uzbekistan. Insurance Market Review of Uzbekistan 2024. Tashkent, 2024.
- 8 Rasulov A., Karimov B. Digital Transformation and Development of the Insurance Market in Uzbekistan. *Journal of Economics and Innovative Technologies*, 2024, Vol. 12(3), pp. 45–57.
- 9 Asian Development Bank (ADB). Financial Sector Development in Central Asia: Insurance Market Perspectives. Manila: ADB, 2024.
10. Mahmudova Go'zal Samadjon qizi. (2026). Xo'jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag'laridan foydalanish hisobini va tahlilini takomillashtirish. *Insurance Market of Uzbekistan*, 3(3), 56–60. https://doi.org/10.55439/INS/vol3_iss3/437